

TEMA

Køn i det
senmoderne
samfund

1

“ Nutidens feminister kæmper en ideologisk kamp for at opnå en masse særrettigheder og særbehandling til kvinder på bekostning af de potentielt mest kvalificerede mænd.

Lars Boje Mathiesen, Nye Borgerlige. *nyeborgerlige.dk*, 22.09.2020

Ligeløn, seksuelle krænkelse, #MeToo, seksualitet og kønsdiskrimination er nogle af tidens mest omdiskuterede emner. Det er emner, du ikke kan undgå at forholde dig til – og her i temaet kan du lære mere om emnet. Du kommer til at lære om, hvorfor køn og seksualitet betyder stadig mere for, hvem vi er, og hvordan vi opfatter os selv. Du kommer også til at lære om, hvad politikerne mener om køn og ligestilling, og ikke mindst kommer du til at lære om, hvorfor mænd og kvinder har forskellige jobs og ikke får lige meget for deres arbejde. Du bliver introduceret til en række teorier og begreber, som kan hjælpe dig til at forstå, undersøge og diskutere emnet. Så uanset om du er enig eller uenig i Lars Boje Mathiesens citat ovenfor, kan du, når du er færdig med kapitlet, deltage i en diskussion om køn og ligestilling i det senmoderne samfund på en oplyst og faglig måde.

1.1 Det frie valg af seksuel identitet

To mænd kysser til den årlige Pride Parade. Den årlige Pride-festival er en hyldest til LGBT+ personernes rettigheder i Danmark og verden. Individets seksuelle identitet er de senere år blevet sat mere fri i store dele af den vestlige verden.

Eugenio Marongiu/Shutterstock.com

HVORFOR SKAL JEG LÆSE DETTE KAPITEL?

Fordi du her lærer, hvordan og hvorfor individets seksualitet er blevet noget, den enkelte person skal tænke over og træffe valg omkring. I kapitlet kan du læse forskellige teorier om det senmoderne samfund, vi lever i, der kan hjælpe dig til at forstå denne udvikling. Teorierne kan du både bruge til at forstå seksualitetens udvikling men også til at forstå mange andre dele af den verden, du lever i.

Frit valg af seksuel identitet

Køn og ligestilling er det overordnede tema i denne del af bogen, men du skal starte med at læse om seksualitetens frisættelse. Den er nemlig helt central for forståelsen af køn i det senmoderne samfund.

Frem til 1960'erne var spørgsmålet om seksuel identitet nærmest fastlagt for individet på forhånd. For langt de fleste var heteroseksualitet normen, og afvigelser fra normen var noget man forsøgte at skjule af frygt for omgivelsernes negative sanktioner. En norm er en forventning til og nogle retningslinjer for vores adfærd, som de fleste i et givet samfund accepterer og anerkender som passende og rimelige. Der findes mange forskellige typer normer, og det er vigtigt at skelne mellem **formelle** og **uformelle normer**. De formelle normer er vedtagne regler, som kan findes i f.eks. lovgivning eller i skolens regler for, hvordan elever skal opføre sig. De uformelle normer er retningslinjer, der ikke er nedskrevet. Det kan være en heteronormativ opfattelse af, at heteroseksualitet er den "acceptable" og "rigtige" seksualitet. Normer kan være med til at styrke fællesskabsfølelsen i en gruppe, men kan også være med til at udelukke de grupper, der ikke lever op til normerne, da de risikerer at blive stemplede som afvigere. Personer og grupper, der bryder med normerne, risikerer derfor at opleve sanktioner over for deres adfærd.

F.eks. blev en dansk folkeskolelærer i 1961 fyret, fordi han var homoseksuel. En meningsmåling blandt befolkningen viste, at 65% af befolkningen var enige i, at man ikke kunne være homoseksuel og undervise. Årtierne efter ungdomsoprøret i slutningen af 60'erne førte til, at homo- og biseksualitet blev mere accepteret. Seksuelle identiteter, der afveg fra den heteroseksuelle norm, blev mere fremtrædende. Sideløbende hermed fik homoseksuelle flere rettigheder, bl.a. adoption og retten til at indgå i registreret partnerskab og ægteskab. Der var stadig diskrimination, chikane og til tider store personlige omkostninger forbundet med at *springe ud*, men mulighederne for åbent at stå frem og blive accepteret voksede markant. Forskellige seksuelle orienteringer blev i stigende grad accepteret i store dele af samfundet.

Den øgede tolerance har været medvirkende til, at seksuel orientering er blevet mere flydende og dermed mere formbar særligt blandt unge. Ungdommen er også her medvirkende til at skabe nye trends og måske sætte retningen for fremtidige spørgsmål om seksualitet og seksuelle identiteter. Den flydende seksualitet, hvor individets seksualitet er mindre fast, er et ret nyt fænomen, og der er på trods af forandringerne stadig fordomme forbundet med seksualitet, der afviger fra de heteroseksuelle normer. En undersøgelse fra Gallup i 2018 viste, at der stadig er omkring 10% af befolkningen, der har modstand mod homoseksuelle, og som ikke synes deres rettigheder skal være på linje med den heteroseksuelle majoritets.

På trods af forandringerne er heteroseksualitet normen, og langt de fleste unge betegner sig selv som sådan. Alligevel er seksualitet i højere grad blevet et spørgsmål om et frit valg. Hvilket køn man er tiltrukket af betyder mindre nu, det er i stedet vigtigt, hvilken person man tiltrækkes af. Flere og flere unge betegner derfor også sig selv som såkaldt uafklarede i en undersøgelse fra 2019 af unges seksualitet. De kan og vil ikke sættes i bås. Det interessante spørgsmål er her, hvordan man kan forklare den udvikling, der er sket i retning af en mere flydende og formbar seksualitet. I de følgende afsnit vil du derfor blive introduceret til to forskellige teoretiske forklaringer på de tendenser, der lige er blevet beskrevet.

ØVELSE: UNGES SEKSUELLE ORIENTERING

Hvad kan der udledes om unges seksuelle orientering ud fra tabellen?

	Opfatter du dig som...?				
	Heteroseksuel	Biseksuel	Homoseksuel	Uafklaret	Andet
Unge mænd	95,9%	1,4%	0,7%	1,7%	0,4%
Unge kvinder	93,1%	4,0%	0,5%	2,0%	0,4%
Alle seksuelt debuterende	94,5%	2,7%	0,6%	1,8%	0,4%

Tabel 1.1 Kilde: Niels Ulrik Sørensen, Jens Christian Nielsen & Martha Nina Osmec: "Unges seksualitet", Center for Ungdomsforskning, CEFU

Det senmoderne samfund

I forhold til ovenstående udvikling mener den britiske sociolog Anthony Giddens, at vores seksuelle identitet er blevet frigjort. Giddens bruger begrebet **plastisk seksualitet** til at beskrive, hvordan seksualiteten i det senmoderne samfund mere handler om nydelse og personlig identitet, end det handler om børn og forplantning. Den udvikling er en del af en aftraditionalisering af samfundet, som Giddens mener, er meget positiv, da der nu i større omfang er tale om personlige og frie valg, der er løsrevet fra traditioner og forventninger. For at forstå dette syn på den flydende seksualitet, er det nødvendigt, at du forstår, hvordan Giddens mener, **det senmoderne samfund** påvirker frisættelsen af de seksuelle identiteter, og rammerne for identitetsdannelsen generelt.

Giddens har i mange år haft stor indflydelse på den måde, vi tænker over det nuværende samfund, og hvad der kendetegner det. Giddens betegner vores nuværende samfund som *et senmoderne samfund*. Og han fremhæver særligt tre kendetegn ved det senmoderne samfund, som kan være med til at forklare, hvorfor seksualiteten er blevet mere *formbar* nu end tidligere. De tre kendetegn er **øget refleksivitet**, **adskillelse af tid og rum** og **udlejring af sociale relationer**.

Ifølge Giddens er den øgede refleksivitet et vigtigt kendetegn ved det senmoderne samfund. I tidligere tiders samfund satte individet ikke, på samme måde som nu, spørgsmålstegn ved tilværelsen og ens egen identitet. Begge dele var i større grad fastlagt på forhånd. Efterhånden som niveauet af viden og uddannelse er steget, betyder det, at individet er mere kritisk overfor allerede eksisterende forestillinger og viden. Refleksivitet betyder derfor, at individet kan vurdere sig selv og overveje, hvem man er, hvem man vil være, og hvad der kendetegner det gode liv for en selv. Giddens er meget optimistisk og mener, at det enkelte individ har store muligheder for at forme sig selv og sin identitet. I forhold til spørgsmålet om seksualitet betyder det, at ens seksuelle identitet er blevet et refleksivt projekt, hvor man selv kan vælge, hvem man vil være, hvem man vil være sammen med, og at disse valg kan gøres om, hvis ens lyst ændrer sig. I forlængelse heraf taler Giddens også om, at individet lever i såkaldte *rene forhold*. Med det menes, at vores parforhold kun varer ved, så længe begge parter føler, de får opfyldt deres behov i forholdet. Når vi ikke gør det længere, søger vi nye græsgange. Det kaldes også for **indtil-videre-forhold**.

Det andet begreb, Giddens lægger vægt på, er adskillelse af tid og rum. Tidligere udgjorde den mindre teknologiske udvikling af kommunikationsmidler en større barriere for kommunikation på tværs af tid og rum. Kommunikation var langsom og besværlig og fandt overvejende sted, hvor individer var sammen. Den var derfor bundet til, at personer skulle være sammen i tid og rum. Med udviklingen af mobiltelefoner, computere,

internet og de sociale mediers fremkomst, er kommunikation mellem mennesker blevet både billigere og hurtigere. Samtidig er vores mulighed for at opnå ny viden vokset enormt. I forbindelse med den flydende seksualitet betyder det, at unge i langt større grad end tidligere ser og lærer om andre måder at definere sig selv på seksuelt. Film, oplysningskampagner og kommunikation med andre åbner for, at man ser, hvordan det er muligt at skabe identiteter, der ikke følger traditionelle heteroseksuelle mønstre. **Det heteronormative ideal** udfordres derfor af, at særligt unge får ny viden om og nye indsigter i andre måder at leve livet.

Det sidste kendetegn ved det senmoderne samfund, Giddens lægger vægt på, er udlejring af sociale relationer. Giddens mener, at socialiseringen i stigende grad er flyttet fra familien og ud i ekspertsystemer, der overtager nogle af de opgaver omkring socialisering og normdannelse, der tidligere lå i den primære socialisering. Det øger ligeledes udviklingen i retning af en mere flydende seksualitet. Også her får vi nye input og udsættes for andre måder at leve livet. Samtidig er der fra myndighederne fokus på, at spørgsmål om køn, intimitet og seksualitet er blevet mere åbne og mindre fastlagte. Dette viser sig f.eks. i Folkeskolens seksualundervisning, der er gået fra næsten udelukkende at have fokus på kønssygdomme, prævention og lignende emner, til nu også at have fokus på de mangfoldige former seksuelle roller og identiteter kan have. Det ses f.eks. også i de senere års debat blandt politikere, hvor fronterne har været trukket skarpt op i forhold til, hvorvidt børn under 18 år skal have lov til at skifte juridisk køn.

FAKTABOKS: DOBBELTSOCIALISERING

Socialisering er betegnelsen for den proces, hvorigennem individets identitet formes. Det er her, vi lærer vores normer, adfærd og værdier. Socialiseringen sker i flere forskellige arenaer. Fra vi fødes får vi en masse input i hjemmet og i familien. Det er i denne **primære socialisering**, vi tillærer vores mest basale færdigheder og en lang række af de værdier og normer og den adfærd, der præger os resten af livet. I hjemmet oplever barnet også en personlig kærlighed og omsorg. Et kendetegn ved det senmoderne samfund er, som Giddens også fremhæver, at vi i langt større omfang end tidligere tilbringer en stor del af vores barndom og ungdom i offentlige og private institutioner som vuggestuer, børnehaver, grundskole og fritidsaktiviteter. Her påvirkes vi også, og den **sekundære socialisering** i institutionerne er med til at skabe vores identitet og forme os for resten af livet. I institutionerne oplever barnet ikke den samme grad af kærlighed, men lærer at begå sig blandt andre og blive et socialt væsen. Institutionernes stigende indflydelse på socialiseringen betyder, at man nu taler om en **dobbelt socialisering** i det senmoderne samfund. Barnet oplever i sin opvækst socialisering i to forskellige arenaer.

De tre faktorer tilsammen betyder, at vi ikke længere hænger lige så fast i og er lige så bundet til traditionelle forestillinger om, hvad den rigtige seksualitet er. Overordnet er Giddens derfor meget positiv omkring udviklingen og mener, at det senmoderne samfund har frigjort individet og gjort det i stand til i større grad selv at vælge, hvem det vil være, og hvordan det vil leve livet.

Formbarhed og frisættelse

I forbindelse med at forstå hvad seksualitetens frisættelse fra traditionen betyder, kan en anden sociolog, tyskeren Thomas Ziehe (1947), være behjælpelig. Thomas Ziehe er kendt for teorien om den **kulturelle frisættelse**. Siden ungdomsoprøret i slutningen af 60'erne er individet i det senmoderne samfund i stigende grad blevet løsrevet fra traditionelle normer og handlemåder. Den heteroseksuelle norms forrang, eller **det heteronormative ideal**, som det kaldes, er ikke længere så fast forankret som tidligere. I stedet kan individet nu selv definere sin seksuelle identitet. Som Giddens også gør, fremhæver den tyske sociolog Thomas Ziehe, at identiteten i det senmoderne samfund er blevet mere formbar. Vi kan i større omfang end tidligere selv være med til at skabe vores egen personlige identitet, og det kan ske på en lang række områder. Kroppen kan formes i fitnesscentre, sindet kan formes igennem terapi, meditation og religion og den seksuelle identitet kan formes igennem eksperimenter og afprøvning af grænser.

For Ziehe er frisættelsen i det senmoderne samfund med til at skabe usikkerhed for individet. Det medfører en **ambivalens**, som særligt unge er nødt til at håndtere. Der er, ifølge Ziehe, tre overordnede reaktioner på det senmoderne samfunds usikkerhed, nemlig: **subjektivering, ontologisering og potensering**.

Subjektivering betyder, at individet får stadig mere fokus på sig selv og sit eget følelsesliv og ønsker at involvere andre i det. Man er optaget af sig selv men har behov for hele tiden at opnå anerkendelse og accept af sin identitet hos andre, bl.a. gennem brug af sociale medier. Her formes identiteten igennem opslag, likes og kommentarer, og seksualitet og identitet formes igennem billeder og opslag. Samtidig kan subjektivering også føre til en søgen efter tætte intime relationer til andre, så ens personlighed løbende bekræftes.

Ontologisering betyder, at individet reagerer på det senmoderne samfunds usikkerhed ved at lede efter et fast ståsted. Her kan man netop skabe sikkerhed i en ustabil og urolig tid. Det kan ske igennem deltagelse i religiøse grupper, fællesskaber omkring fritidsinteresser men også ved, at man tilhører seksuelle minoriteter og former sin identitet ud fra dette fællesskab. Det kan f.eks. være LGBT fællesskaber eller lignende, der netop giver sikkerhed og stabilitet omkring ens seksuelle identitet.

Potensering handler om, at livet i det senmoderne samfund opleves som kedeligt og forudsigeligt. Derfor leder individet efter spænding. Det kan ske igennem ekstremsport,

ekstreme druktur og andre handlinger, der gør livet uforudsigeligt og udfordrende. Det kan også ske igennem en grænsesøgende og udforskende seksualitet, der former den seksuelle identitet.

På trods af disse tendenser til formbarhed og frisættelse er tilværelsen ikke fuldstændig fri ifølge Ziehe. Blandt andet findes der stadig en **heteronormativ** antagelse om, at heteroseksualitet er det normale, og andre typer af seksuel orientering er anderledes. Så for Ziehe er frisættelsen ikke fuldstændig, og formbarheden er hæmmet af de normer og værdier, der gælder i samfundet. I forhold til Giddens er Ziehe derfor mere pessimistisk i forhold til unges muligheder for selv at bestemme deres seksuelle identiteter. Unge oplever, at alle muligheder står åbne, men i realiteten er det begrænset, hvilke muligheder man har, mener Ziehe. Og når man ikke kan leve op til sine egne og andres forventninger, opleves det som ens egen skyld, at man fejler.

FAKTABOKS: KVALITATIV METODE

Når du arbejder samfundsfagligt, er det vigtigt, du er bevidst om de **metoder**, du benytter dig af. Metoder er fremgangsmåder til at skaffe sig viden. Den metode, du her skal lære om, kaldes **kvalitativ metode**. Det er en betegnelse for en række forskellige måder at arbejde videnskabeligt på, hvor man undersøger, hvordan mennesker oplever og beretter om virkeligheden.

De kvalitative metoder kan f.eks. være

- **kvalitative interviews**, hvor man interviewer enkeltpersoner eller mindre grupper,
- **deltagerobservation**, hvor man observerer menneskers adfærd,
- **dokumentanalyse**, hvor man undersøger indholdet af tekster og lignende.

De data, som man indsamler, når man arbejder metodisk i samfundsfag, kaldes **empiri**, og kan beskrives som data om virkeligheden. Når man bruger kvalitative metoder, indsamler man derfor kvalitativ empiri.

Kvalitativ metode er særlig velegnet til at analysere og fortolke de mange nuancer, der er i menneskers oplevelse af verden. Kvalitativ metode går nemlig i dybden med menneskers forståelse af verden men er mindre velegnet til at generalisere om bredere grupper af individer. Metoden egner sig især til at få øje på de unikke og særlige erfaringer og oplevelser, som mindre grupper har haft. Ønsker man at lære noget om større grupper af menneskers holdninger og handlinger, vil man i stedet ofte bruge **kvantitativ metode** og **kvantitativ empiri**, der ofte beskrives som modsætningen til kvalitativ metode. Kvantitativ metode kan du læse om i kapitlet "Kender du typen?".

CASE: EN BISEKSUEL KVINDE FORTÆLLER

Fordi jeg voksede op i en meget typisk, konservativ, dansk familie, var sex aldrig et emne mine forældre nogensinde kunne finde på at bringe på bordet, heller ikke da jeg fik min første kæreste. Vi har heller aldrig snakket om, hvordan ens seksualitet ikke nødvendigvis behøvede at være heteroseksuel. Det, jeg er vokset op med, er en far, der godt kunne finde på at kommentere på det, hvis en kvinde havde en stor barm, og min far havde en typisk håndværkerkalender hængende. Det er det seksuelle, jeg har oplevet og hørt fra min familie, indtil jeg selv havde min seksuelle debut. Fra da af blev sex et stort samtaleemne mellem min mor og mig. Det var også først der, hvor jeg for alvor satte spørgsmålstegn ved, om jeg havde lidt mere interesse for kvinder, end jeg lige havde gået og troet. Jeg har altid syntes kvinder var meget smukke, og hvis der var lidt maskulint over en kvinde, har jeg også mærket en større interesse, end jeg faktisk havde for mænd. Lige siden jeg begyndte at blive seksuelt interesseret i personer, har jeg defineret mig selv som biseksuel, også selvom jeg aldrig havde været sammen med en kvinde før. Jeg har aldrig defineret mig selv som heteroseksuel. Jo ældre jeg blev, jo mere selvsikker blev jeg også i at stå ved min seksualitet og har egentlig aldrig mødt nogen modstand mod den, heller ikke i min familie. Da min familie mødte min første kvindelige kæreste, blev hun faktisk modtaget bedre end min mandlige kæreste gjorde. Det gjaldt både min mor og far og mine bedsteforældre. Da jeg mødte min første kvindelige kæreste, var jeg også næsten sikker på, at jeg ikke var biseksuel men lesbisk. Jeg fandt ud af senere, at jeg er biseksuel. Den "ændring" i min seksualitet dengang var heller aldrig et problem for min omgangskreds.

Seksualitet for mig har aldrig været et spørgsmål om at definere mig selv, men en mulighed for at lære mig selv bedre at kende ved at udforske. Jeg oplever dog, at der er en tendens til, at næsten alle kvinder i dag er biseksuelle, og næsten alle tør sige det højt. Det er faktisk bedst, hvis det bliver sagt højt, mens det for mænd stadig, af en eller anden grund, er meget tabubelagt at være biseksuel. Det er som om, at det næsten er bedre at være homoseksuel end at være biseksuel, hvor jeg ser begge ting som seksualiteter og begge seksualiteter som lige, men af en eller anden grund, så ser mænd det ikke på samme måde.

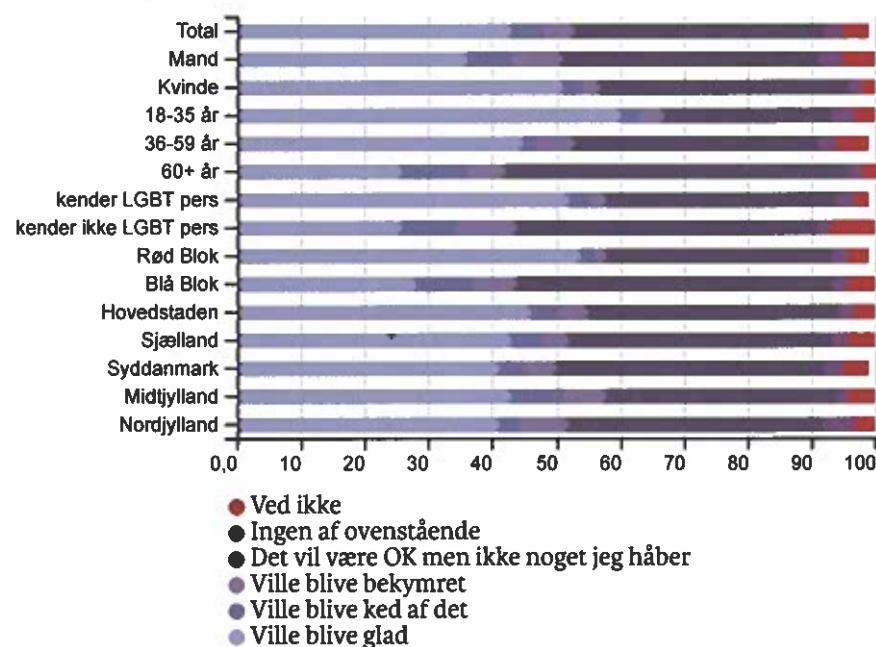
SPØRGSMÅL TIL CASE: EN BISEKSUEL KVINDE FORTÆLLER

1. Hvordan har kvindens familiebaggrund påvirket hende i hendes valg af seksuel orientering?
2. Hvorfor er det mere acceptabelt at være biseksuel kvinde end biseksuel mand?
3. Sammenhold udsagnet fra kvindens opfattelse om, at "næsten alle kvinder er biseksuelle" med tallene fra tabel 1.1 (se side 18). Diskutér hvorvidt I er enige i påstanden.
4. Hvordan har kvindens seksuelle orientering skiftet over tid?
5. Hvordan kan Giddens og Ziehe bruges til at forklare kvindens fortælling?

ØVELSE: HOLDNING TIL HOMOSEKSUALITET

Hvad kan der udledes ud fra diagrammet?

"Hvordan ville du have det, hvis et af dine børn fortalte dig, at vedkommende var forelsket i en person af samme køn?"

Figur 1.1 Holdning til homoseksualitet

Kilde: KantarGallup, Bjarne Lindemose: "Gallup for Sex og Samfund". 2018

1.2 Er kønnet friset i det senmoderne samfund?

En gruppe demonstranter fra LGBTQ-miljøet er samlet i Folkets Park på Nørrebro til demonstration for en mere mangfoldig forståelse af kønsroller. En mangfoldig forståelse, der i højere grad er blevet accepteret blandt ungdommen i Danmark.

Simon Skipper/Gonzales Photo/Ritzau Scanpix

HVORFOR SKAL JEG LÆSE DETTE KAPITEL?

Fordi du her lærer, hvordan og hvorfor kønnet er blevet noget, den enkelte person oftere reflekterer over og træffer valg omkring. I kapitlet kan du læse forskellige teorier, der kan hjælpe dig til at forstå udviklingen, som er gået fra fokus på det biologiske køn til fokus på det socialt konstruerede køn.

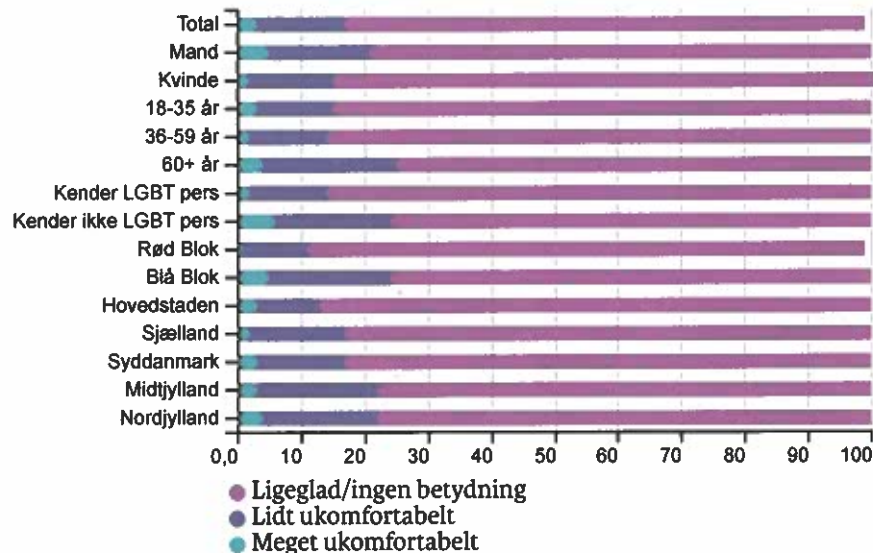
Som du læste i det forrige kapitel, er der sket en øget frisættelse af identiteten i det senmoderne samfund. Giddens fremhæver, at den øgede refleksivitet her spiller en central rolle. På linje med Giddens beskriver Ziehe, hvordan det senmoderne samfund er præget af en større formbarhed. De to opfattelser går igen i forhold til kønnet i det senmoderne samfund, og du kan derfor også med fordel bruge teorierne i din forståelse af kønnets frisættelse.

ØVELSE: DANSKERNES SYN PÅ TRANSKØNNEDE

Hvad kan udledes om danskernes syn på at have en nabo, der identificerer sig som et andet køn, end deres biologiske køn?

Hvordan ville du have det hvis din nabo, som var født som mand, identificerede sig som og klædte sig som kvinde?

Figur 1.2 Holdning til transkønnede

Kilde: KantarGallup, Bjarne Lindemose: "Gallup for Sex og Samfund". 2018

Kønnet er i stort omfang med til at definere hvem vi er, uafhængigt af om vi selv tillægger det stor betydning. Samtidig er køn blevet omdrejningspunktet for mange, meget ophevede, diskussioner og debatter. Det gælder både blandt politikere, forskere, interesseorganisationer og almindelige borgere. Dette kapitel beskæftiger sig med, om vi fødes som mand eller kvinde, eller om det er noget, vi bliver igennem vores socialisering ind i samfundet. Og måske er det slet ikke så simpelt, at der kun er to køn, som vi skal forholde os til?

Biologisk determinisme

Historisk har den dominerende opfattelse af kønnet været, at det var biologisk fastlagt ved fødslen. Denne opfattelse kendes også som **biologisk determinisme**, hvor en persons adfærd og egenskaber i vidt omfang opfattes som resultat af personens biologi. En opfattelse hvor en persons køn bestemmes af de biologiske forskelle, der er mellem

mænd og kvinder. Kvinder kan f.eks. blive gravide, og mænd er født med en penis. Det er ikke en socialt bestemt men derimod en naturlig forskel. Kategorier som køn og seksualitet er derfor ikke sociale kategorier, men biologiske. Selv om megen forskning har afvist idéen om, at biologi er altafgørende for en persons adfærd og identitet, er forestillingen om den biologiske determinisme stadig meget vigtig. I diskussioner om køn bruges argumentet om naturlige biologiske forskelle og egenskaber stadig ofte som argumenter for, at kønnet er fastlagt ved fødslen og ikke er socialt skabt eller muligt at ændre. Et eksempel på biologisk determinisme ses i følgende citat:

“Tilhængerne af kønsneutralitet mener, at det er legetøjet og legene, som børnene udsættes for i en tidlig alder, der definerer, hvordan rollefordelingen mellem drenge og piger bliver i voksenlivet. Sikke noget vrøvl. Vores forudbestemte køn, som bestemmes ved undfangelsen, er genbestemt og har dermed intet med dukker eller biler at gøre!

Martin Jonassen: "Debat: Kønsneutralitet strider imod fysikkens, troens og etikens regler", Kristeligt Dagblad, 18.10.2012

Den biologiske determinisme kaldes også for en **essentialistisk kønsopfattelse**.

FAKTABOKS: BEGREBER OM KØN

Queer: Et samlet begreb om seksuelle minoriteter og kønsminoriteter. Oprindeligt blev begrebet brugt nedsættende om homoseksuelle, men det er sidenhen blevet reclaimet (generobret) af disse grupper som et udtryk for stolthed over deres identitet. Samtidig dækker betegnelsen også over en kritik af den binære kønsopfattelse.

Ciskønnet: Person, hvis oplevede køn og kønsudtryk svarer overens med det køn, personen blev tildelt ved fødslen. Dvs. individets kønsidentitet og biologiske køn er identisk. En Ciskønnet person identificerer sig som enten mand eller kvinde.

Binær kønsopfattelse: Køn er to adskilte og modsatte former af henholdsvis feminitet og maskulinitet.

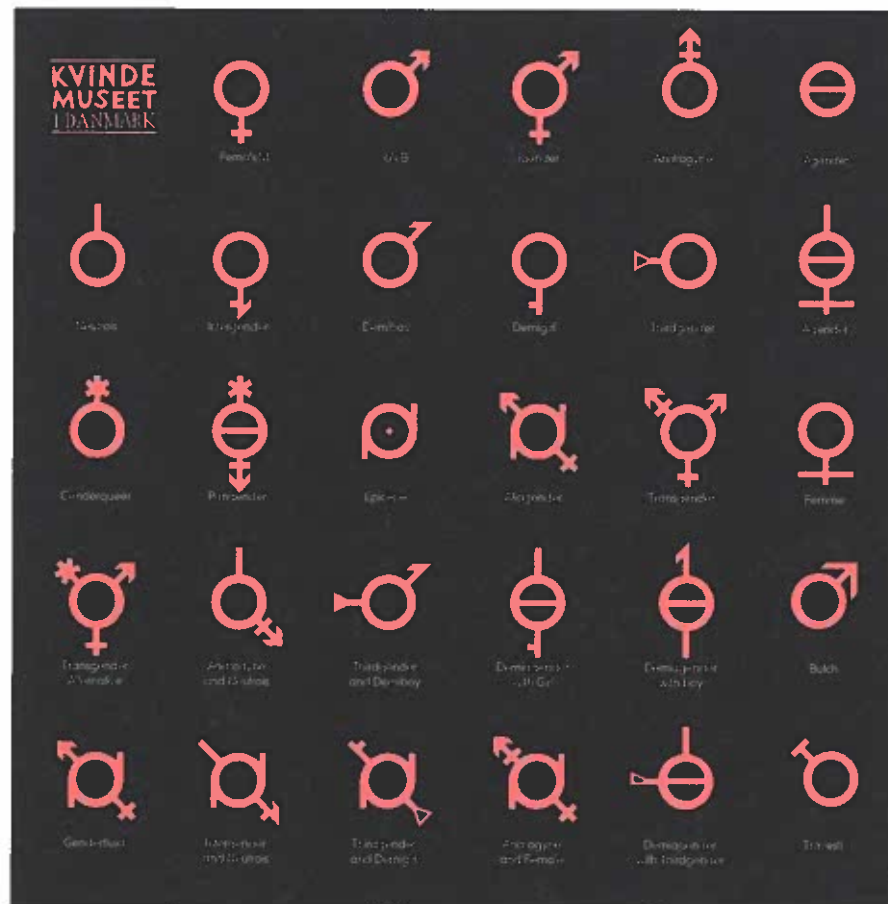
Non-binær kønsopfattelse: Der er en stor variation af kønsidentiteter og kønsudtryk, hvor man f.eks. kan være Ciskønnet, transkønnet, queer eller androgyn.

Transkønnet: Udtryk for personer, hvis kønsidentitet ikke svarer til deres biologiske køn ved fødslen.

Androgyn: Personer, hvis køn indeholder både det mandlige og kvindelige. På den måde ligger deres kønsidentitet et sted mellem det mandlige og det kvindelige.

OPGAVE: DE MANGE KØN

Undersøg hvad de forskellige kønsopfattelser på denne plakat fra Kvindemuseet betyder.

Gengivet med tilladelse fra KØN - Gender Museum Denmark

Det frisatte køn

Som en modpol til den biologiske determinisme er der kommet øget fokus på at se kønnet som socialt skabt og ikke noget naturgivent. Denne opfattelse betegnes bredt som en **socialkonstruktivistisk** tilgang, og ser kønnet som skabt af samfund og kultur. Der er ingen klare forventninger om, hvordan man er en rigtig mand og en rigtig kvinde – eller en rigtig dreng og en rigtig pige.

Det betyder, at der er kommet mere fokus på kønnet som frit end tidligere. Kønnet opfattes af mange nu som noget, der ikke ligger fast fra fødslen, men som noget den enkelte skal reflektere over og træffe valg omkring.

Det ser vi især i debatten om transkønnethed og transpersoners rettigheder. F.eks. har spørgsmålet om, hvornår børn burde kunne skifte personnummer og foretage juridisk kønsskifte været voldsomt omdiskuteret. Da Socialdemokratiet fremsatte et forslag om, at det skulle være muligt for børn helt ned til seksårsalderen at skifte juridisk køn, vakte det stærk debat, og Pia Kjaersgaard fra Dansk Folkeparti skrev, at det var et absurd teater, og at **identitetspolitikken** var løbet løbsk. Identitetspolitik handler i denne sammenhæng om, at der kommer øget fokus på individernes personlige kendetegn, såsom seksualitet og køn.

OPGAVE: JURIDISK KØNSSKIFTE

1. Undersøg hvilke opfattelser der fylder i debatten om juridisk kønsskifte til personer under 18.
2. Sammenlign de argumenter de forskellige deltagere i debatten bruger.

På trods af en voksende accept af transkønnethed og transkønnedes rettigheder, er det et område fuldt af fordomme – endnu flere end når det gælder seksuelle minoriteter. Fordomme der kan være med til at skabe store udfordringer for transkønnede. Noget som kommer til udtryk hos kønsforskeren Mads Ananda Lodahl:

“ Unges kønsidentitet er mere flydende, og de sætter spørgsmålstegn ved køn og seksualitet. Men i skolen er man stadig heteroseksuel dreng eller pige, og det gør skolen klaustrofobisk for LGBT-personer.

Mads Ananda Lodahl i Mikkel Medom: "Folkeskolens usynlige sexliv", folkeskolen.dk, 08.02.2018

Følgende beretning fra en ung transmand handler om nogle af de begrænsninger og muligheder, glæder og sorger, frisættelsen af kønnet fører med sig.

CASE: EN UNG TRANSMANDS OPLEVELSER

Det er først nu, at jeg som 21-årig kan begynde at være stolt. Være stolt over min identitet. Begynde. Det er nu, jeg kan holde hovedet højt til Nørrebro Pride og føle mig helt sikker på gaden omgivet af andre queers. Det er nu, jeg kan snakke med venner om mine følelser og tanker om at være transperson. Det er nu, jeg kan snakke med min kæreste om sex. Første gang jeg kan snakke om, hvad jeg kan lide, og hvad jeg ikke kan lide. Jeg tør have transsymbolet i min instagram-bio. Jeg tør bruge makeup og neglelak. Jeg er vild med glitter.

Alligevel ved jeg ikke om mine roomies ved, jeg er transmand. Vi har ikke snakket om det.

Jeg tør ikke fortælle arbejdsgivere om min kønsidentitet. Ikke fordi det er noget, de SKAL vide, det ville bare være rarest for mig. Så jeg ikke behøver at bruge en binder dagen lang, for at gøre min brystkasse flad. Den gør ondt. Jeg tør ikke gå alene på et offentligt toilet. Jeg tør ikke gå forbi grupper af mænd, især når det er mørkt. Jeg har ikke været nogen overfor et andet menneske, siden jeg var 11 og stoppede med at bade efter idræt. Jeg er i et sundhedssystem, som bestemmer, om jeg er "transkønnet nok" til at kunne modtage den behandling, som jeg har brug for. Jeg kan ikke selv bestemme over min egen krop. Jeg er en fetich. Jeg er standupcomedy. Jeg er utallige spørgsmål. Jeg er Facebook-kommentarer fra folk, der mener, at vi er forstyrrede og klamme.

Jeg skammer mig, og jeg er fyldt med frygt. Men det er IKKE, fordi jeg er transperson.

Det er på grund af den måde transpersoner bliver defineret af samfundet. Vi er forkerte, forvirrede og u-elskelige. For nogle er vi farlige. Vi er en fejl i et binært system, som er lavet til at undertrykke. En illusion. For køn er ikke binært, det har det aldrig været, heller ikke det biologiske. Med faktorer som hormonniveauer, indre og ydre genitalier, kromosomer, gener og sekundære køns karakteristika, giver det ikke mening kun at opdele mennesker i kassen "kvinde" eller "mand".

Hvorfor skal nogen anden end jeg selv have lov til at definere, hvem jeg er?

Jeg er en queer transmand, og jeg er stolt – eller jeg er begyndt på at være det.

ARBEJDSSPØRGSMÅL:

1. Hvilke problemer har den unge transmand stået overfor som transperson?
2. Hvordan opfatter han sig selv nu?
3. Hvordan kan man mindske, de problemer transkønnede står over for?

Udover spørgsmålet om transkønnede har frisættelsen af kønnet også stor indflydelse på den måde, vi opfatter køn. Den traditionelle binære opfattelse af kønnet har været, at der er tale om to køn, som står i modsætning til hinanden. Det mandlige og det kvindelige er hinandens modsætninger men komplementerer også hinanden. Der er her en række normer knyttet til de to køns adfærd, bl.a. at mænd er maskuline, og kvinder er feminine. I stigende grad er der kommet fokus på, at kønnet måske ikke er binært, men flydende og dækker over et spektrum af kønsidentiteter, hvor det ikke er et spørgsmål om enten-eller, men om at man hverken ser sig selv som mand eller kvinde. Det biologiske køns betydning træder i baggrunden, og at drenge skal kunne lide at lege soldater og piger med dukker er ikke noget biologisk skabt, men noget samfundet finder på.

Kønnet som socialt skabt

Opfattelsen af, at en persons køn ikke er fastlagt fra fødslen, kommer tydeligt til udtryk i et citat af den franske feminist og filosof Simone de Beauvoir (1908-1986) "*Man fødes ikke som kvinde, man bliver det*". At være kvinde eller mand er ikke noget, der kommer af biologien, det er noget man socialiseres til, og noget man bliver i kraft af sine handlinger og de forventninger, man mødes af. Beauvoir mener, at kønsroller er sociale konstruktioner. Hun skelner her mellem de to begreber **sex** og **gender**. Hvor sex refererer til de biologiske forskelle mellem mænd og kvinder, f.eks. kønshormoner, genetiske forskelle og kønsorganer. Gender er et mere vanskeligt begreb at forstå, men det henviser til de roller, mænd og kvinder har i samfundet. Det er de kønsroller, der knyttes til mænd og kvinder, men også den kønsidentitet det enkelte individ har.

Den amerikanske filosof Judith Butler (1956) har i de senere år fået stor indflydelse på, hvordan man kan forstå køn i det senmoderne samfund. Hendes teori kan være vanskelig at forstå, og derfor er det følgende noget af det mere vanskelige stof, som du vil møde i samfundsfagsundervisningen. Men samtidig kan det også være med til at sætte nogle tanker i gang om, hvordan man kan forstå køn. Som udgangspunkt skal man holde op med at tænke køn som biologi, og man skal heller ikke tænke køn som modsætningspar. Sat på spidsen findes der ifølge Butler lige så mange køn, som der findes mennesker. De ting der gør, at en person måske føler sig som en pige, er ikke de samme ting som gør, at en anden person føler sig som en pige. Kønnet bliver derfor meget mere flydende, flygtigt og mangfoldigt.

Butler mener, som Beauvoir også gør, at kønnet i betydningen gender, er en social konstruktion, men går skridtet videre og argumenterer for, at også det biologiske køn bliver socialt konstrueret. Hun skelner ikke på samme måde skarpt mellem biologisk og socialt køn. Begge dele er noget, der skabes og formes i det, Butler kalder **kønningsprocesser**.

Butler siger, at vi alle **gør køn**. At gøre køn betyder, at vi igennem de måder vi handler på, er med til at **performe vores køn**. Ens køn er ikke noget man har eller er, men noget man hele tiden skaber og genskaber igennem sine handlinger. På den ene side findes en række forskellige forventninger til, hvordan vi taler, gestikulerer og bevæger os afhængigt af, om man er mand eller kvinde, som er med til at forme kroppen. På den anden side er den kropslige adfærd også med til at forme vores sociale rolle.

Kønningsprocesser er noget der finder sted lige fra den allertidligste socialisering. Når drenge må larme og lege vildt, mens piger skal være rolige og pæne, og når piger får kjoler og drenge får bukser, lærer børn allerede fra starten, hvilken adfærd, der forventes af dem. Igennem socialiseringen bliver den forventede adfærd naturlig og en del af identiteten. Drenge, der kan lide at lege med dukker, og piger der kan lide vilde lege, møder stadig modstand, fordi de udfordrer forestillinger om, hvad det vil sige at være drenge og piger.

OPGAVE: BOYING OG GIRLING

Kønsforskeren Judith Butler taler om boying og girling, når piger og drenge socialiseres til en bestemt adfærd og bestemte normer for køn. Et eksempel på boying kan være, hvis man køber en masse blå tøj til små drenge. Et eksempel på girling kan være, hvis man primært opfordrer piger til at lege med dukker.

1. Tal i klassen om, hvorvidt I selv har oplevet boying og/eller girling i jeres socialisering.
2. Kan man tale om, at der sker boying og girling i jeres klasse?
3. Diskutér hvilke positive og negative konsekvenser boying og girling kan have for det enkelte individ.

Butler bruger begrebet **den heteroseksuelle matrix** til at beskrive, hvordan der er en klar forbindelse mellem en persons sex og gender og personens seksuelle begær. Personer med mandlige kropstegn forventes at begære personer af det modsatte køn, men i virkeligheden er den sammenhæng også noget, der bliver kulturelt og socialt konstrueret. Sammenhængen opfattes som naturlig, bl.a. fordi den gentages igen og igen over tid. Køn og seksuelt begær er ikke hverken naturligt eller uforanderligt for Butler men noget, der performs. Det er fordi vi har en binær kønsopfattelse, at vi også skaber en opfattelse af heteroseksualitet som den naturlige seksualitet, men ifølge Butler er det en opfattelse, der til stadighed udfordres af de mange mennesker og grupper, der bryder med samfundets faste forestillinger om sammenhænge mellem køn og seksualitet.

En central pointe for Butler er, at mange mennesker ikke holder sig indenfor de traditionelle forventninger til kønnet. Kvinder der opfører sig meget maskulint, og mænd der går i kjole er eksempler på personer, der bryder med traditionelle forestillinger. Det kan være personer, som den amerikanske musiker Rufus Wainwright, der den ene dag er drag og den næste er meget maskulin i sin påklædning og udstråling. Hvor de Beauvoir lægger vægt på, at man ikke fødes som kvinde, men man bliver det, vil Butler lægge vægt på, at ens køn er noget, man hele tiden performer. Det ligger ikke fast, og man er nødt til, hele tiden at "gøre" sit køn. Valget af kønsidentitet er derfor langt mere frit ifølge Butler end det er for Beauvoir.

I det senmoderne er forventningerne der stadig, men mulighederne for at bryde med rammerne er langt større end tidligere. De grupper, der bryder med forventningerne til køn og seksualitet, bliver ofte kaldt **queer**. Ordet, der betyder mærkelig eller sær, er her reclaimet og udtryk for en stolthed ved en identitet, der ikke passer til normerne.

Med sit syn på køn sætter Butler spørgsmålstegn ved og kritiserer det binære kønssystem, der opdeler os i mænd og kvinder. Hun påpeger, at hverken mænd eller kvinder bør sættes i kategori som deres biologiske køn. Faren ved det er nemlig, at man så presser personen til at holde sig inden for sit biologiske køn, og dermed begrænses vedkommendes muligheder for at skabe sin egen identitet. Så Butler lægger stor vægt på, at kønnet i det senmoderne samfund er friset og uafhængigt af biologi og biologiske forskelle. Mandigt og maskulint kan lige så vel være udtryk for en kvindelig krop og omvendt.

Traditionelle forestillinger om mænd og kvinder er på mange måder under opbrud, og det er i større grad end tidligere op til den enkelte at reflektere over hvem man er, og hvordan man bør opføre sig inden for rammerne af den traditionelle kønsopfattelse eller udenfor disse rammer.

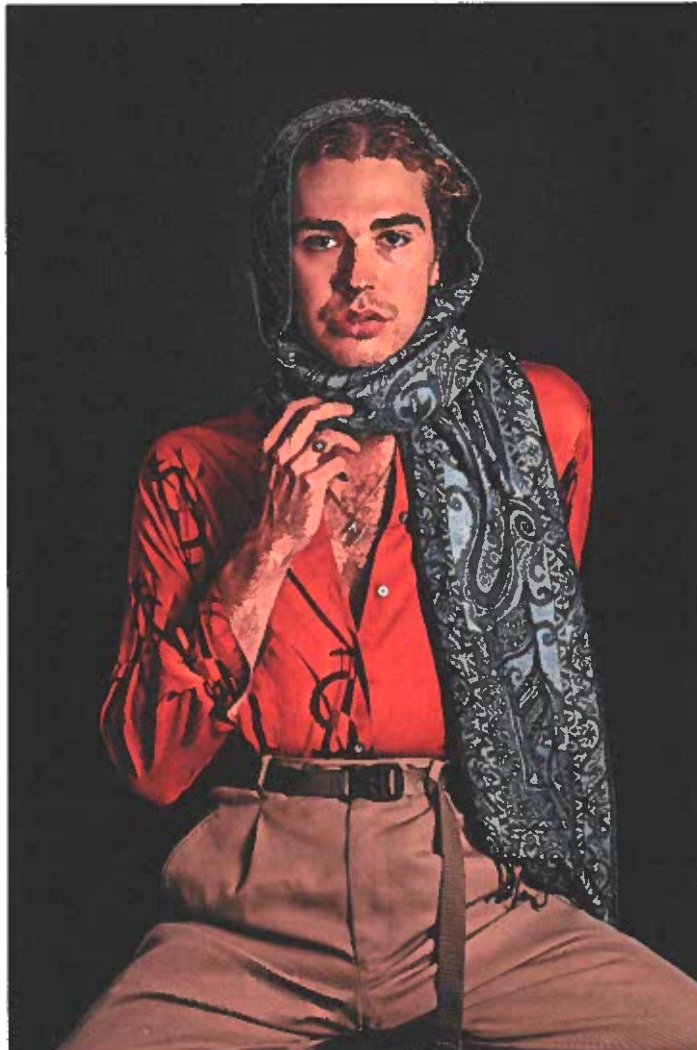
	Biologisk determinisme	Det socialt skabte køn
Antal	To modsatrettede køn	En mangfoldighed af køn
Stabilitet	Kønnet er uforanderligt	Kønnet er foranderligt
Hvad ligger bag forskellene?	Kønsforskelle er biologisk funderede	Kønsforskelle er socialt skabte og ikke biologisk afhængige

Tabel 1.2 Den biologiske determinisme versus det socialt skabte køn

OPGAVE: KØNSIDENTITETENS KARAKTERISTIKA

Diskutér ud fra billedet hvilke "klassiske" maskuline og feminine værdier personen på billedet udtrykker.

Hvilken kønsidentitet tror I, personen har? Brug faglige begreber til at begrunde svaret.

Linda Kastrup/Ritzau Scanpix

1.3 Politikernes holdninger til køn og ligestilling

Foto: Folketinget / Steen Brogaard

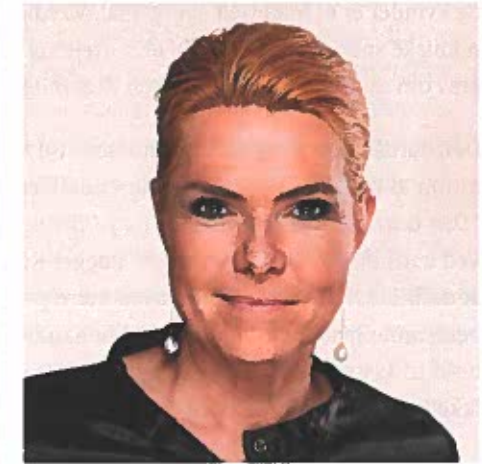

Foto: Folketinget / Steen Brogaard

Enhedslistens Pernille Skipper og Inger Støjberg, tidligere Venstre, er to markante stemmer i debatten om ligestilling og køn, der har modstridende holdninger til emnerne. På trods af forskellene er der også mange meget grundlæggende spørgsmål, hvor partierne er enige på tværs af de politiske fløje.

HVORFOR SKAL JEG LÆSE DETTE KAPITEL?

Fordi du her lærer om, hvad de politiske partier mener om ligestilling. I kapitlet kan du også lære, hvad politik er, og hvad de politiske partiers roller er.

For at forstå hvad de politiske partier mener om ligestilling, er det vigtigt, at nogle centrale begreber omkring politik er på plads. De fleste kender til politiske partier, kan nævne nogle kendte politikere og har måske en eller anden opfattelse af, hvad politik er, men i samfundsfag er det vigtigt at lære nogle tydelige definitioner på de ting, man arbejder med. Det er med til at give en faglig præcision og en mere fokuseret og nuanceret forståelse. Derfor indledes kapitlet med en række forskellige begreber om politik, som du skal lære.

Hvad er politik?

Politik er vanskeligt at afgrænse helt entydigt, men den amerikanske politolog David Easton (1917-2014) definerer politik som: "*Den autoritative fordeling af værdier med gyldighed for et samfund*". At fordelingen er autoritativ betyder, at borgerne har opfattelsen af, at de skal rette sig efter den politik, som bliver vedtaget og ført ud i livet. Samtidig lægger Easton med denne definition vægt på, at politik handler om, at der er nogle goder

Samfundsfag på tværs

© 2021 Karsten Nikolajsen, Thomas Ohnesorge og Systime

Denne bog er beskyttet i medfør af gældende dansk lov om ophavsret. Kopiering må kun ske i overensstemmelse med loven. Det betyder f.eks., at kopiering til undervisningsbrug kun må ske efter aftale med Copydan Tekst og Node.

Redaktion: Anders Hedegaard Kristiansen

Grafisk tilrettelæggelse og produktion: Systime

Omslagsillustration: Systime og iStockphoto.com/defun/

CarlosDavid.org/amygdala_imagery/shironosov/Ladislav Kubeš

1. udgave, 1. oplag

ISBN 978-87-433-2022-7

systime ▶

Sonnesgade 11

DK-8000 Aarhus C

Tlf.: 70 12 11 00

systime.dk

En del af Gyldendal-gruppen

Vi tænker på miljøet og trykker kun de bøger, som er solgt.
Alle bøger trykkes på miljøvenligt papir.

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Den første time	7
Hvad skal du lære i samfundsfag?	7
Giddens teori om det senmoderne samfund	9
De politiske ideologier	10
Velfærdsmodellerne	11
Opgaver til den første time	13
1. Køn i det senmoderne samfund	15
1.1 Det frie valg af seksuel identitet	16
1.2 Er kønnet friset i det senmoderne samfund?	25
1.3 Politikernes holdninger til køn og ligestilling	35
1.4 Hvorfor det voksende fokus på seksuelle krænkelser?	48
1.5 Hvorfor er der ikke ligeløn i Danmark?	60
1.6 Hvorfor er det kønsopdelte arbejdsmarked et problem for samfundsøkonomien?	72
2. Ulighed i velfærdsstaten	83
2.1 Ulighed er mange ting	84
2.2 Kender du typen?	94
2.3 Politikernes holdninger til ulighed	103
2.4 Vælgerne og ulighed	114
2.5 Hvordan kan velfærden skabes og fordeles?	121
2.6 Økonomisk politik og ulighed	132
3. Indvandringens konsekvenser	141
3.1 Integration og identitet	142
3.2 Når integrationen slår fejl	156
3.3 Politikerne, magten og medierne i integrationsdebatten i Danmark	169
3.4 Vælgerne og indvandringen	180
3.5 Hvad koster indvandringen til Danmark?	190
3.6 Økonomiske prioriteringsproblemer	203
4. Klimakrisen og Danmark	207
4.1 Unge og klimakampen	209
4.2 Globalisering og klimakrisen	221
4.3 Politikernes holdninger til klimaforandringer	231
4.4 Hvordan løser vi klimakrisen?	246
4.5 Stat eller marked – hvordan kan vi løse klimakrisen?	259
4.6 En global klimaafgift	268
Stikordsregister	271